Öğrenme çıktısı: Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme

Doğal ve Beşerî Çevre

DOĞAL ÇEVRE

Doğada kendiliğinden bulunan, insan yapımı olmayan varlıkların tümüdür.

Örnek: dağ, ova, vadi, akarsu, göl, deniz, şelale, orman

Önemi: Bütün canlıların oksijen, su ve gıda gibi ihtiyaçlarını karşılayan kaynaklardır.

BEŞERÎ ÇEVRE

İnsanların yaşam alanlarında yaptığı eski ve yeni yapıların tümüdür.

Örnek: ev, sokak, yol, köprü, okul, hastane, medrese, bedesten, şifahane, türbe

Önemi: Barınma, ulaşım, sağlık, eğitim, alışveriş, dinlenme gibi ihtiyaçlarımızı karşılar.

İnsanlar nereye yerleşir?

- Yerleşik hayata geçen ilk insanlar, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerleri seçti.
- Su için akarsu ve göl kıyılarına, gıda için verimli tarım topraklarına yerleştiler.
- Bu seçim bugün de değişmedi: Şehirlerimizin çoğunu su kenarlarında ve verimli ovalarda görürüz.
- Deprem riski nedeniyle bazı yerleşmeler, zemini daha sağlam olan dağlık alanlara kurulur.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

İnsanlar yerleşecekleri yeri seçerken **doğal çevreye** bakar. Doğal çevre insanı etkiler; insan da yaptığı yapılarla **doğal çevreyi değiştirir**. İkisi birbirine bağlıdır.

BUNU UNUTMA

Tarihî varlıklar da beşerî çevreye girer. Medrese, bedesten, türbe gibi yapıları korumak hepimizin görevidir.

İlk yerleşmelerden bugüne

Tarihteki ilk yerleşmelerde insanlar genellikle ev ve ibadethane yapıyordu. Bilinen en eski yerleşmelerden Çatalhöyük'te evler birbirine bitişikti, sokak bile yoktu. Bugünün şehirlerinde ise okul, hastane, yol, köprü, fabrika ve alışveriş merkezleri vardır.

Misafirimi gezdiriyorum

Doğal varlıklar: deniz kıyısı, orman, vadi, göl, şelale

Beşerî varlıklar: müze, türbe, antik kent, bedesten, kale, cami

Öğrenme çıktısı: Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme

Çevremiz Nasıl Değişiyor?

Bir şehrin dünü (temsilî)

Bir şehrin bugünü (temsilî)

Mert balkonda babasına sorar: "Sen çocukken bu şehir nasıldı?" Babası gülümser: "Her şey değişti oğlum!" Mert'in babasının anlattıklarını karşılaştıralım.

Konu	Dün	Bugün
Konutlar	Tek katlı, bahçeli küçük evler	Yüksek katlı binalar ve siteler
Çocuk oyunları	Boş arsalarda, sokakta saklambaç ve futbol	Parklar, spor salonları, tablet ve telefon
Geçim	Tarım ve hayvancılık, az sayıda fabrika	Çok sayıda fabrika, tarımla uğraşanlar azaldı
Nüfus	Az nüfus, dar bir şehir	Köyden şehre göç, büyük bir alana yayılan şehir
Alışveriş	Mahalle bakkalı ve esnaf	Büyük alışveriş merkezleri
Ulaşım	Az araba, dar ve az yol	Çok araç, geniş yollar, trafik, gürültü ve egzoz dumanı
Doğa	Suyu bol göl, yirmi çeşit balık	Su seviyesi düşmüş göl, üç çeşit balık

Doğal çevre neden değişir?

- Küresel ısınma, afet ve iklim olayları
- Teknolojik gelişmeler
- Nüfus artışı, şehirlerin büyümesi
- Kaynakların bilinçsiz tüketimi
- Çevre kirliliği

Beşerî çevre neden değişir?

- Nüfusun artması
- İhtiyaçların çeşitlenmesi
- Teknolojinin gelişmesi
- Doğa kaynaklı afetler, iklim olayları
- Göç, sanayi ve yeni yatırımlar

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Değişimin **hem kazandırdıkları hem aldıkları** vardır: Daha çok okul, yol ve iş imkânı doğar; ama yeşil alan, su ve temiz hava azalabilir. Değişim bugün de sürmektedir.

Her şey değişmez: Tarihî camiler, köprüler, dağlar gibi bazı unsurlar uzun yıllar yerinde kalır. Eski ve yeni fotoğrafları karşılaştırarak değişeni ve değişmeyeni görebiliriz. Örneğin Konya'da Alaaddin Caddesi 1940'tan 2020'ye çok değişmiş, Meke Gölü'nün suyu da 2003'ten 2024'e belirgin biçimde çekilmiştir.

Öğrenme çıktısı: Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme

Değişimin Nedenleri ve Sonuçları

Örnek 1: Batman, köyden şehre

1940'lar	1948	1955	1957	1990	2007	2020	2021	2024
Raman'da petrol bulundu.	Petrol çıkarılmaya başlandı.	Türkiye'nin ilk rafinerisi kuruldu.	Batman ilçe oldu.	Batman il oldu.	Üniversite kuruldu.	Ilısu Barajı elektrik üretmeye başladı.	Hasankeyf-2 Köprüsü açıldı.	Yeni sanayi tesisleri kuruldu.

On yedi haneli küçük bir köy olan Batman'ın kaderini **petrol** değiştirdi. Petrol iş imkânı getirdi; bu da nüfusu artırdı. Baraj, köprü, üniversite ve sanayi tesisleri ise yeni imkânlar sağladı.

Örnek 2: Baraj yapılırsa

Akarsu üzerinde bir baraj

Olumlu sonuçlar

Kurak topraklar sulanır, tarım alanları genişler. Elektrik üretilebilir, içme ve kullanma suyu sağlanabilir.

Olumsuz sonuçlar

Ormanlar ve yerleşim yerleri sular altında kalabilir. Artvin'de Çoruh Nehri üzerine yapılan **Yusufeli Barajı**, ilçe merkeziyle birlikte birçok köyü sular altında bıraktı. Taşınan yedi köy için yeni yerlerde 507 konut, iş yerleri, oyun parkları ve sosyal alanlar yapıldı.

Değişim neleri etkiler?

Unsur	Örnek
Arazi kullanımı	Tarım arazileri konut veya fabrika alanına dönüşebilir.
Bitki örtüsü	Şehirler büyüdükçe ve orman tahrip edildikçe yeşil alanlar azalır.
Su kaynakları	Baraj yapılır; kuraklık, kirlilik ve aşırı kullanımla göl ve akarsular azalır.
Nüfus	Yeni fabrikalar ili göç alan bir yere dönüştürür, nüfus artar.
Ulaşım sistemleri	Yeni yol ve caddeler ulaşımı geliştirir ve çeşitlendirir.
Yerleşim alanları	Nüfus arttıkça bina sayısı artar, şehir genişler.

DİKKAT!

Bir değişimi yorumlarken yalnızca bir yönüne bakma. Aynı olayın hem **olumlu hem olumsuz** sonucu olabilir.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Değişimi **neden ve sonuç zinciriyle** düşün: Fabrika kurulur → iş imkânı doğar → göç artar → nüfus çoğalır → konut, okul ve hastane ihtiyacı artar → şehir genişler, yeşil alan azalır.

Doğal çevre: sebepler	Doğal çevre: sonuçlar	Beşerî çevre: sebepler	Beşerî çevre: sonuçlar
Küresel ısınma, kuraklık, nüfus artışı, kaynakların bilinçsiz tüketimi	Göller çekilir, balık türleri azalır, erozyon ve toz fırtınası artar	Göç, sanayi, teknoloji, ihtiyaçların çeşitlenmesi	Yüksek binalar, geniş yollar, trafik, alışveriş merkezleri

Çevremizi Koruyalım

Bitki örtüsü tahrip edilirse

Özellikle iç kesimlerde ve güneydoğuda bitki örtüsü azaldıkça erozyon artmakta, toz fırtınaları görülmektedir. Bu fırtınalar günlük yaşamı zorlaştırır, sağlık sorunlarına yol açar, tarım alanlarına zarar verir.

Sulak alanlar kurursa

Uzmanlara göre Türkiye, geçen yüzyılda sulak alanlarının yüzde kırkını kaybetmiştir. Bu durum su canlılarının çeşitliliğini azaltır, tarımı ve içme suyu imkânlarını olumsuz etkiler.

SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE BİLİNCİ

Doğal kaynakları ve çevreyi, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da düşünerek kullanmak ve korumaktır.

Doğa da tarihî yapılar da bizden sonrakilere bırakacağımız birer emanettir. Değişimden tarihî yapılar, yollar, köprüler ve sosyal tesisler de zarar görebilir. Bu yüzden yetkili kurumlar ve sivil toplum kuruluşları projeler hazırlar.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Çevreyi korumak **yalnızca devletin işi değildir**. Bireylerin, kurumların ve sivil toplumun birlikte çalışması gerekir. Bugün korunan çevre, **gelecek nesillerin** hakkıdır.

Örnek projeler

Su Kardeşliği

Millî Eğitim Bakanlığı ve TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı) iş birliğiyle hazırlanmıştır. Çocuklara suyun önemi, kirlilik, tasarruf ve su ayak izi (kullandığımız toplam su) anlatılır.

Trabzon Atatürk Köşkü

Atatürk'ün Trabzon'da konakladığı köşk yıprandığı için restore edilmiştir (aslına uygun onarılmıştır). Cumhuriyetimizin 100. yılında ziyaretçilerine yeniden açılmıştır.

Bize düşen görevler

- → Su ve elektriği tasarruflu kullanmak
- → Ağaç dikmek, bitkileri korumak
- → Çevreyi kirletmemek, atıkları ayırmak
- → Tarihî yapılara zarar vermemek
- → Çevre projelerine katılmak
- → Doğru davranışlarla örnek olmak

Altı şapkayla düşünelim: İlimize yeni bir fabrika kurulursa

Şapka	Bakış açısı	Şapka	Bakış açısı
Beyaz	Bilgi: Fabrika kaç kişiye iş verecek?	**Kırmızı**	Duygu: Yeni fabrika beni heyecanlandırıyor.
Sarı	Olumlu: İş imkânı doğar, il gelişir.	**Siyah**	Olumsuz: Hava ve su kirlenebilir.
Yeşil	Fikir: Filtre takılsın, çevresine ağaç dikilsin.	**Mavi**	Toparlama: Çevreye zarar vermeden kurulmalı.

Kendi ilimi araştırıyorum

Bir aile büyüğüne sor, eski ve yeni fotoğraflara bak.

Eskiden: _____ Şimdi: _____

Nedeni: _____ Sonucu: _____

Öğrenme çıktısı: Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Dağ, ova ve akarsu doğal çevre unsurlarıdır.
☐ 2. Müze ve köprü doğal çevre unsurlarıdır.
☐ 3. Baraj yapımının hem olumlu hem olumsuz sonuçları olabilir.
☐ 4. Doğal ve beşerî çevredeki değişim artık sona ermiştir.
☐ 5. Sulak alanların azalması tarımı olumsuz etkiler.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Doğal çevre	☐	Eski bir yapının aslına uygun onarılması
B) Beşerî çevre	☐	İnsanların yaşam alanlarında yaptığı yapılar
C) Sürdürülebilirlik	☐	İnsanların yaşadığı yeri değiştirmesi
D) Restorasyon	☐	Kaynakları gelecek nesilleri düşünerek kullanmak
E) Göç	☐	Dağ, göl, orman gibi varlıklar

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **Çatalhöyük** **nüfus** **petrol** **TEMA**

1. Batman'ın gelişmesinde ..... bulunması etkili olmuştur.
2. Su Kardeşliği projesi MEB ve ..... iş birliğiyle hazırlanmıştır.
3. Bir il göç aldıkça ..... artar.
4. Evleri bitişik olan eski yerleşmelerden biri ..... 'tür.

D. Düşünelim, yorumlayalım

1. Bir ilçede akarsu üzerine baraj yapılmıştır. Vadideki köyler ve meyve bahçeleri sular altında kalmış, köylüler yamaçtaki yeni evlerine taşınmıştır. Kurak ovadaki tarlalar artık sulanabilmektedir.

a) Metne göre doğal ve beşerî çevrede neler değişmiştir?
b) Barajın olumlu ve olumsuz sonuçlarını karşılaştırınız.

2. Zeynep'in dedesi "Çocukken burası bağlıktı, dereden su içerdik. Şimdi her yer bina oldu, dere de kirlendi." demektedir.

a) Bu değişimin nedenleri neler olabilir?
b) Dereyi ve çevreyi korumak için neler önerirsiniz? Açıklayınız.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!